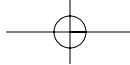

Gdy pracujesz, mieszkasz i przemieszczasz się
na obszarze Unii Europejskiej. Twoje prawa i obowiązki.

Jak dostać emeryturę i rentę w UE

Broszura ma charakter popularny, a zawarte w niej informacje omawiają podstawowe zasady, prawa i obowiązki obywateli Unii Europejskiej związane z koordynacją przepisów o pracy, ubezpieczeniu i świadczeniach socjalnych. Gdyby okazało się, że nie odpowiada ona na wszystkie nurtujące Państwa pytania, prosimy skorzystać ze strony internetowej:

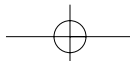
http://www.mps.gov.pl/_koordynacja.php

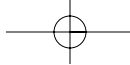
oraz skontaktować się z odpowiednią instytucją właściwą, łącznikową lub władzą właściwą.

Jak dostać emeryturę i rentę w UE

W serii wydawniczej poświęconej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w UE ukazały się następujące broszury:

- Świadczenia społeczne w UE w pigułce. Zasady opłacania składek
- Jak dostać emeryturę i rentę w UE
- Krótki przewodnik po przepisach i instytucjach w UE
- W którym kraju UE jesteś ubezpieczony
- Świadczenia z tytułu choroby i macierzyństwa w UE
- Świadczenia rodzinne w UE
- Praca i zasiłki dla bezrobotnych w UE

S P I S T R E Ś C I

1. Dlaczego warto przeczytać ten poradnik?	6
2. Jakie przepisy gwarantują twoje prawa?	9
3. Do jakich świadczeń masz prawo, jeśli jesteś ubezpieczony?	14
Starasz się o emeryturę?	14
Starasz się o rentę z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej?	15
Uległeś wypadkowi?	17
Pogorszyło ci się zdrowie?	18
4. Jakie czekają cię procedury gdy starasz się o świadczenia?	19
Sumowanie okresów ubezpieczenia	19
Jak ci wyliczą emeryturę? Od czego zależy jej wysokość?	23
Obliczanie renty rodzinnej	28
Ponowne ustalanie prawa do emerytury lub ponowne jej przeliczenie	30
Zawieszanie lub zmniejszanie wysokości emerytury lub renty	32
Dodatki do emerytury lub renty	33
5. Zasiłek pogrzebowy	33
6. Transfer świadczeń	36
7. Opodatkowanie emerytur i rent	38
8. Spis potrzebnych instytucji	39

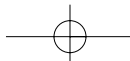

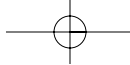
Publikacja sfinansowana z Funduszu PHARE,
projekt 2002/000-580-02-04
„Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego”
realizowany przez Ministerstwo Polityki Społecznej

Publikacja ma charakter popularny, nie wyczerpuje zagadnień uregulowanych w rozporządzeniach wspólnotowych dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Warszawa 2005
Wydawca: Ministerstwo Polityki Społecznej
Opracowanie treści: Profile Sp. z o.o.

ISBN 83-60259-06-2

1. Dlaczego warto przeczytać ten poradnik?

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej możemy swobodnie podróżować po 25 państwach członkowskich, zamieszkać w nich na jakiś czas lub na stałe. W niektórych krajach już teraz, w innych za kilka lat, będziemy mogli pracować bez ograniczeń. I w każdym ze wspólnotowych państw będziemy traktowani tak samo jak jego mieszkańcy. Będą nam przysługiwać takie same prawa i obowiązki. Wszystko po to, by zagwarantować każdej osobie, która korzysta z prawa poruszania się po Unii Europejskiej, że nie znajdzie się gorszej sytuacji niż ktoś, kto zawsze mieszkał i pracował w jednym kraju.

Dzięki zasadom koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego osoby pracujące w różnych krajach UE podlegają takim samym zasadom wskazującym, które państwo będzie decydowało o ich obowiązkach i uprawnieniach z zakresu zabezpieczenia społecznego.

Jedną z fundamentalnych zasad obowiązujących w Unii Europejskiej oraz w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego jest prawo swobodnego przemieszczania się osób na jej obszarze. Dzięki niemu możesz się osiedlić – sam lub razem z rodziną – w wybranym kraju Unii, znaleźć tam pracę lub otworzyć własną firmę.

W krajach Unii obowiązuje zasada równego traktowania. Zgodnie z nią wszyscy ludzie, bez względu na obywatelstwo, mają takie same obowiązki wobec prawa, korzystają z takich samych przywilejów i ochrony interesów, także pracowniczych. A to oznacza, że na naszą przyszłą emeryturę, rentę inwalidzką czy rentę rodzinną ma wpływ praca nie tylko w Polsce, ale we wszystkich krajach, gdzie się zatrzymamy i dostaniemy posadę.

Jak to możliwe?

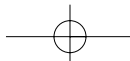
Choć każde państwo UE ma własny system emerytalno-rentowy i stosuje różne zasady kiedy, komu i w jakiej wysokości należą się świadczenia, to jednak istnieje unijny system koordynacji, który porządkuje relacje pomiędzy przepisami krajowymi.

W ten sposób obywatele polscy są traktowani tak samo jak obywatele Niemiec, Litwy, Cypru czy Hiszpanii w ich rodzimych krajach. W dodatku mieszkając i pracując w wybranym państwie Unii zachowujemy uprawnienia emerytalne nabyte we własnym kraju.

Tak więc każdego obywatela Unii obowiązują przepisy własnego państwa, kraju w którym pracuje lub się osiedla, ale też nadrzędne zapisy prawa wspólnotowego.

Jeśli chcesz zamieszkać i zacząć pracować w którymś z unijnych krajów, ten poradnik ułatwi ci zrozumienie różnorodnych przepisów, o twoich prawach i obowiązkach z zakresu świadczeń emerytalno-rentowych. Ten poradnik może przydać się także tym, którzy pracowali za granicą, dziś są na emeryturze, ale nie zaliczono im tej pracy do emerytury. Mogą teraz wystąpić o ponowne ustalenie prawa do świadczenia lub o przeliczenie otrzymywanego świadczenia, tak, by doliczono okres pracy za granicą! Ten poradnik wskaże, jak zabezpieczyć się w razie wypadku lub niezdolności do pracy.

Znajdziesz tu wskazówki, gdzie szukać informacji oraz jakie instytucje w Polsce i w krajach Wspólnoty są zobowiązane służyć ci wszelką niezbędną pomocą.

2. Jakie przepisy gwarantują twoje prawa?

- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE Nr L 149 z dnia 5 lipca 1971 r. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania Rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE Nr L 74 z dnia 27 marca 1972 r. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 859/2003 z 14 maja 2003 r., rozszerzające przepisy Rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i Rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo.

Jeśli jakiś przepis kraju unijnego jest sprzeczny z przepisami tych rozporządzeń – stosuje się przepisy rozporządzeń. A to znaczy, że masz więcej możliwości, niż daje ci prawo krajowe.

Rozporządzenia te zastąpiły dwustronne umowy międzynarodowe o zabezpieczeniu społecznym między Polską a niektórymi państwami członkowskimi, z wyjątkiem umów, które obowiązują nadal, a więc:

- umowa z dnia 9 października 1975 r. między Polską a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym (Dz. U. z 1976 r. Nr 16, poz. 101) pod warunkami i w zakresie określonym w art. 27 ust. 2-4 umowy z dnia 8 grudnia 1990 r. między Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym (Dz. U. z 1991 r. Nr 108, poz. 468),
- art. 11 ust. 3, art. 19 ust. 4, art. 27 ust. 5, art. 28 ust. 2 umowy z dnia 8 grudnia 1990 r. między Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym (Dz. U. z 1991 r. Nr 108, poz. 468),
- art. 33 ust. 3 umowy z dnia 7 września 1998 r. między Polską a Republiką Austrii o zabezpieczeniu społecznym (Dz. U. z 2000 r. Nr 104, poz. 1105).

W Polsce podstawowym aktem prawnym regulującym zasady przyznawania emerytur i rent jest:

- Ustawa z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zmianami).

Rozporządzenia koordynujące zasady zabezpieczenia społecznego obowiązują:

- w państwach członkowskich Unii Europejskiej:
 - Austrii,
 - Belgii,
 - Cyprze,
 - Czechach,
 - Danii (poza Grenlandią i Wyspami Faro),
 - Estonii,
 - Finlandii,
 - Francji (także na Reunion, Martynice, Gwadelupie i w Gujanie Francuskiej),
 - Grecji,
 - Hiszpanii,
 - Holandii,
 - Irlandii,
 - Luksemburgu,
 - Litwie,
 - Łotwie,
 - Malcie,
 - Portugalii (także na Maderze i Azorach),
 - Słowacji,
 - Słowenii,
 - Szwecji,
 - Węgrzech,
 - Wielkiej Brytanii (także na Gibraltarze, nie obowiązują na Wyspie Man i Wyspach Normandzkich),
 - Włoszech.
- państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Islandii, Lichtensteinie i Norwegii
- w Szwajcarii (tu zasady koordynacji nie dotyczą jeszcze nowych państw członkowskich)

Jeśli jesteś:

- pracownikiem,
- osobą prowadzącą działalność na własny rachunek,
- rolnikiem,
- żołnierzem zawodowym, policjantem, pracownikiem Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Więziennej,
- urzędnikiem

jesteś objęty koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego

Przepisy wspólnotowe dotyczą:

- emerytury,
- renty inwalidzkiej,
- renty rodzinnej,
- świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych,
- zasiłku pogrzebowego.

Zgodnie z zasadą równego traktowania każdy obywatel UE, który mieszka na terenie innego kraju niż kraj jego urodzenia, ma te same obowiązki i takie same prawa jak rdzenni mieszkańcy państwa, w którym przebywa. I dlatego Polak, który mieszka we Włoszech, tam pracował i ubiega się o emeryturę, będzie traktowany tak samo jak Włoch.

Pamiętaj: to ty musisz wystąpić z wnioskiem do instytucji przyznającej świadczenie o doliczenie ci określonych okresów zatrudnienia i ubezpieczenia.

U W A G A !

Jeśli przez cały czas ubezpieczenia pracowałeś w Polsce i tylko tu opłacałeś składki na ubezpieczenia społeczne, to świadczenia dostaniesz wyliczone tylko na podstawie przepisów krajowych.

Jeżeli pracowałeś w Polsce, a zamieszkaż na stałe w innym unijnym państwie, to skorzystasz z uregulowań unijnych pozwalających na przekazywanie świadczeń do tego kraju, w którym zamieszkaż!

U W A G A !

Przepisy wspólnotowe umożliwiają obliczenie ci emerytury w kraju, w którym byłeś ubezpieczony co najmniej przez rok!

3. Do jakich świadczeń masz prawo, gdy jesteś ubezpieczony?

Starasz się o emeryturę lub rentę inwalidzką (z tytułu niezdolności do pracy)?

Emerytura i renta inwalidzka jest przyznawana i wyliczana według przepisów kraju, w którym pracowałeś i byłeś ubezpieczony (czyli twój pracodawca lub ty sam odprowadzałeś składki na ubezpieczenie społeczne). To, w jakim kraju występujesz o świadczenie, zależy więc od twojej drogi życiowej i zawodowej.

I. Jeśli zamieszkujesz i pracowałeś w Polsce oraz poza jej granicami i chcesz przejść na emeryturę w Polsce, musisz złożyć wniosek do twojego oddziału ZUS lub KRUS (jeżeli jesteś lub byłeś rolnikiem), bo to one przyznają i wyliczają świadczenia.

II. Jeśli przed przejściem na emeryturę pracowałeś w którymś z krajów unijnych, o świadczenie występujesz do odpowiedniej instytucji ubezpieczeniowej w tym kraju. Wedle prawa wspólnotowego nazywamy ją instytucją właściwą. Możesz także zrobić to za pośrednictwem ZUS, jeśli powróciłeś do kraju i starasz się o emeryturę lub rentę zagraniczną.

Zawsze, bez względu na to, w ilu krajach miałeś posadę, do wniosku musisz dołączyć dokumenty, które udowadniają twoje prawo do świadczenia. W nich muszą być zawarte wszystkie informacje potrzebne do ustalenia, czy masz prawo do emerytury i w jakiej wysokości:

- wymienione wszystkie okresy ubezpieczenia w Polsce (a więc czas pracy, kiedy były odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne oraz okresy tzw. składkowe, jak praca, urlop macierzyński czy wojsko oraz okresy tzw. nieskładkowe, jak studia,

- wysokość zarobków osiągniętych w Polsce, bo stanowią one podstawę wymiaru twojej emerytury lub renty,
- dokumenty potwierdzające, że mieszkałeś (bo np. w Szwecji sam fakt mieszkania na terenie tego kraju ma wpływ na przyznanie świadczenia), pracowałeś i odprowadzałeś składki w innych państwach członkowskich, a jeżeli nie masz dokumentów – adres zagranicznej instytucji, w której byłeś ubezpieczony, numer zagranicznego ubezpieczenia lub nazwę i adresy twoich pracodawców,
- formularz unijny E 207, zawierający informacje o okresach zatrudnienia i ubezpieczenia, zawód, nazwę pracodawcy, miejsce zamieszkania w czasie zatrudnienia.

U W A G A !

Jeżeli pracowałeś w Polsce i innym kraju unijnym, ale mieszkasz w kraju nie należącym do UE, wniosek o przyznanie emerytury lub renty składasz osobiście lub przesyłasz pocztą do instytucji kraju, gdzie ostatnio byłeś ubezpieczony.

W Unii Europejskiej obowiązuje zasada stosowania ustawodawstwa jednego państwa. Dotyczy ona zarówno pracownika, jak i osoby pracującej na własny rachunek. Z małymi wyjątkami oznacza, że składki na ubezpieczenie płacisz w tym państwie, w którym jesteś zatrudniony.

Starasz się o rentę z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej?

Jeżeli w czasie pracy ulegniesz wypadkowi albo zapadniesz na chorobę zawodową, z tytułu której może być ustalona niezdolność do pracy, masz prawo do renty wypadkowej lub renty z tytułu choroby zawodowej – jeśli oczywiście spełniłeś wszystkie warunki wymagane do przyznania świadczenia. Renta z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej przyznawana jest na podstawie ustawodawstwa państwa członkow-

skiego, w którym pracowałeś i byłeś ubezpieczony w dniu wypadku lub zachorowania.

Co to znaczy? Jeśli jesteś kierowcą ciężarówki i uległeś wypadkowi w pracy we Francji, to ZUS potraktuje ten wypadek tak, jakby wydarzył się on na terytorium Polski. O ile byłeś ubezpieczony „społecznie” w Polsce. Aby uzyskać rentę wypadkową w Polsce, musisz złożyć wniosek w swoim oddziale ZUS, dołączając:

- protokół ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku – czyli protokół powypadkowy,
- dokumenty stwierdzające:
- pracę i opłacanie składek w Polsce,
- wysokość zarobków w Polsce stanowiących podstawę wymiaru renty.

U W A G A !

Od 1 stycznia 2003 r. w Polsce nie przysługuje renta na podstawie ustawy wypadkowej, gdy uległeś wypadkowi w drodze do lub z pracy! Ale może być przyznana renta z tytułu niezdolności do pracy.

Istnieje kilka zasad, o których trzeba pamiętać.

I. Jeśli starasz się o rentę w kraju, w którym pracowałeś i uległeś wypadkowi lub zapadłeś na chorobę zawodową, musisz złożyć odpowiednie dokumenty w instytucji ubezpieczeniowej będącej odpowiednikiem ZUS.

II. W każdym kraju unijnym obowiązują różne wymogi dotyczące dokumentów. Możesz się dowiedzieć o nich w odpowiednich departamentach, zajmujących się koordynacją central ZUS i KRUS.

III. Jeżeli pracowałeś i lekarz w Polsce stwierdził u ciebie chorobę zawodową, a ty spełniłeś polskie warunki do uzyskania renty, przyzna ci ją i będzie wypłacał ZUS na podstawie wyłącznie polskich przepisów.

IV. Jeżeli pracowałeś ostatnio w Polsce, przedtem w innych krajach UE i zapadłeś na chorobę zawodową, lecz nie spełniłeś warunków wymaganych przez polskie ustawodawstwo, to ZUS:

- wyda decyzję o odmowie przyznania polskiej renty,
- niezwłocznie przekaze wniosek wraz z dołączoną do niego dokumentacją, w tym dokumentacją lekarską, do instytucji państwa członkowskiego, w którym ubezpieczony poprzednio wykonywał pracę mogącą spowodować chorobę zawodową.

U W A G A !

Jeżeli nie zgadzasz się z decyzją ZUS, uważasz, że renta jednak ci się należy, możesz się od niej odwołać do sądu okręgowego (wydziału pracy i ubezpieczeń społecznych), a od decyzji tego sądu – do sądu apelacyjnego. Musisz to zrobić w ciągu miesiąca od otrzymania decyzji ZUS.

V. Jeżeli zachorowałeś za granicą, lecz instytucja tego państwa odmówiła przyznania renty, bo nie spełniłeś wymaganych w tym kraju warunków – twój wniosek wraz z dokumentacją przekaze do ZUS, który rozpatrzy twój wniosek na podstawie wyłącznie polskich przepisów prawnych i wyda decyzję o przyznaniu renty, jeśli spełniłeś wymagane w Polsce warunki.

Uległeś wypadkowi?

Przypominamy: jeśli pracownik ulegnie wypadkowi w drodze do pracy lub z pracy w państwie innym niż to, w którym pracuje, uznaje się, że wypadek miał miejsce w kraju, gdzie pracuje i jest ubezpieczony.

P R Z Y K Ł A D :

Pan Nowak mieszka na stałe w Polsce, lecz pracuje w Holandii, a więc podlega ubezpieczeniu i przepisom holenderskim. Pan Nowak przyjechał do domu na święta, a gdy wracał do pracy w Holandii samocho-

dem, uległ wypadkowi. Będzie on ubiegał się o rentę wypadkową od holenderskiej instytucji ubezpieczeniowej.

Pogorszyło ci się zdrowie?

Jeśli od czasu, gdy korzystasz ze świadczeń z tytułu choroby zawodowej, pogorszyło ci się zdrowie, a nie wykonywałeś w innym państwie członkowskim zajęcia, mogącego pogłębić chorobę zawodową, twój wniosek rozpatruje instytucja, która przyznała ci rentę z tytułu choroby zawodowej.

Jeżeli pracowałeś od czasu, kiedy korzystasz ze świadczeń w innym państwie członkowskim i ta praca mogła pogłębić chorobę zawodową, twój wniosek rozpatruje instytucja właściwa państwa, w którym pracowałeś. Jeśli spełnisz warunki przewidziane ustawodawstwem tego państwa, musi ona przyznać ci i wypłacać dodatek do renty z tytułu pogorszenia zdrowia.

P R Z Y K Ł A D :

 Pan Nowak dostaje polską rentę z tytułu choroby zawodowej. Czuje się coraz gorzej, więc występuje do ZUS o podwyższenie renty z powodu pogorszenia stanu zdrowia. Z jego dokumentów wynika, że od daty przyznania renty pracował w Niemczech i to mogło pogłębić chorobę zawodową. ZUS nie rozpatruje jego wniosku, wypłacając rentę w dotychczasowej wysokości, lecz przekazuje wniosek do właściwej niemieckiej instytucji. Jeżeli uzna żądania pana Nowaka, dodatek będzie wypłacany przez instytucje niemiecką.

4. Jakie czekają cię procedury, gdy starasz się o świadczenia?

Sumowanie okresów ubezpieczenia

Bardzo często polscy obywatele wyjeżdżali za granicę w poszukiwaniu pracy i często znajdowali się w sytuacji, że tracili z tego powodu uprawnień do emerytury w Polsce, ponieważ czas zatrudnienia za granicą nie był zaliczany do stażu wymaganego w Polsce do uzyskania świadczenia. Działo się tak dlatego, że Polska przed przystąpieniem do Wspólnoty nie miała podpisanych umów emerytalnych z wieloma krajami UE i EOG.

Nie zyskiwali też uprawnień emerytalnych za granicą, bowiem na ogół pracowali tam zbyt krótko, by uzyskać emeryturę według przepisów kraju zatrudnienia.

Po wejściu do Unii praca w każdym kraju członkowskim liczy się do stażu wymaganego do uzyskania emerytury lub renty. Okres zatrudnienia lub ubezpieczenia się sumuje tak, by wydłużyć wymagany staż potrzebny do uzyskania świadczenia.

Jest to jedno z najważniejszych dla ciebie przepisów wspólnotowych! Zasada sumowania okresów ubezpieczenia dotyczy zarówno pracowników, jak osób pracujących na własny rachunek.

Jeżeli pracowałeś w Polsce i za granicą, lecz staż w każdym kraju był zbyt krótki, by mieć uprawnienia do emerytury lub renty, można wszystkie okresy pracy lub zamieszkania (okres zamieszkania bierze pod uwagę np. Szwecja czy Dania) zsumować, by mieć prawo do świadczeń.

Jakie okresy twego życia zawodowego są dla ciebie ważne, jeśli chcesz, by ci je zaliczono i przyznano świadczenie?

1. okresy opłacania składek, zatrudnienia (także np. urlop macierzyński lub wojsko) lub pracy na własny rachunek, a także okresy tzw. nieskładkowe, w których nie odprowadzane były składki na ubezpieczenie społeczne, ale które liczą się do stażu emerytalnego (w Polsce są to np. studia) – jeśli przepisy państwa w którym pracowałeś stanowią, że po to, aby dostać świadczenie, trzeba mieć odpowiedni okres opłacania składek,

2. okresy zamieszkania, w krajach, gdzie nie trzeba udowadniać płacenia składek – do otrzymania świadczenia wystarczy tylko odpowiedni czas zamieszkania na ich terytorium (tak jest np. w Danii, gdzie trzeba mieszkać minimum 15 lat, by uzyskać częściową emeryturę, zaś 40 lat, by mieć prawo do pełnej emerytury w wieku 60 lat).

U W A G A !

 Sumowanie, aby mieć prawo do emerytury, dotyczy w Polsce tylko osób, które podlegają „staremu” systemowi emerytalnemu.

Jakie to są osoby?

Wszyscy, którzy urodzili się do dnia 1 stycznia 1949 r. oraz urodzeni między 1 stycznia 1949 r. a 1 stycznia 1969 r., którzy wybrali stary system emerytalny nie przystępując do otwartego funduszu emerytalnego i spełnią warunki do otrzymania świadczenia. Młodszy, którzy są obowiązująco w nowym systemie emerytalnym, mogą pracować nawet miesiąc i mieć prawo do świadczenia. Im więc sumowanie do przyznania prawa do emerytury nie jest potrzebne.

P R Z Y K Ł A D :

Zamieszkały w Polsce 65-letni pan Kowalski złożył wniosek o emeryturę. Przepracował w Polsce 10 lat, w Niemczech – 8 lat, w Szwecji – 9 lat. Nie ma prawa do polskiej emerytury za wyłącznie polskie okresy. W tej sytuacji przy ustalaniu prawa do polskiej emerytury ZUS doliczy do stażu w Polsce pracę w Niemczech i w Szwecji i zdecyduje o przyznaniu świadczenia na podstawie 27 lat pracy. ZUS obliczy emeryturę na podstawie stażu pracy i zarobków w Polsce – a odpowiednie instytucje w Niemczech i w Szwecji obliczą świadczenie na podstawie stażu pracy i zarobków w ich krajach. Obie przekażą informację do ZUS, ten zaś jako instytucja rozpatrująca powiadomi pan Kowalskiego o łącznej wysokości świadczenia. Pan Kowalski będzie dostawał emeryturę w odpowiednich proporcjach wysyłaną z instytucji ubezpieczeniowych trzech krajów.

U W A G A !

 Gdyby pan Kowalski w Polsce tych 10 lat przepracował jako rolnik, to przy ustalaniu prawa do polskiej emerytury rolniczej, KRUS doliczy pracę w Niemczech i Szwecji oraz obliczy wysokość emerytury rolniczej proporcjonalnie do okresów przepracowanych w Niemczech i Szwecji.

P R Z Y K Ł A D :

 Pan Nowak był kucharzem. Pracował przez 20 lat w Polsce, potem wyjechał i pracował we Francji, a potem w restauracji w Pradze. Gdy skończył 65 lat, wystąpił do swojego oddziału ZUS o emeryturę. ZUS przyzna emeryturę, bo pan Nowak ma wystarczający staż do jej uzyskania i wyliczy jej wysokość według polskich przepisów. Także instytucje ubezpieczeniowe w Czechach i we Francji ustalą, czy pan Nowak ma prawo do świadczenia w świetle przepisów czeskich i francuskich. Jeśli tak – wypłacą mu emeryturę proporcjonalnie do okresu pracy i ubezpieczenia w tych krajach.

U W A G A !

Prawo sumowania okresów ubezpieczenia obowiązuje wtedy, gdy brakuje ci lat do wymaganego stażu emerytalnego! Jeśli za krótko pracowałeś w Polsce, ZUS doliczy ci pracę za granicą. Jeśli za krótko pracowałeś za granicą, odpowiednia instytucja ubezpieczeniowa, doliczy ci pracę w Polsce.

U W A G A !

Masz wystarczająco długi staż w Polsce lub innym kraju unijnym, by wypłacono ci emeryturę – nie trzeba więc sumować stażu pracy z różnych krajów. Ale jeśli dzięki uwzględnieniu wszystkich okresów ubezpieczenia możesz uzyskać wyższą emeryturę – zostaną zsumowane.

U W A G A !

Przypominamy: jeśli chodzi o ustalanie prawa, przyznawanie i wyliczanie zarówno emerytury jak i renty, obowiązuje generalna zasada: każdy kraj, w którym pracowałeś i byłeś ubezpieczony, ustali prawo do świadczenia wedle przepisów w nim obowiązujących i wyliczy jego wysokość proporcjonalnie do długości okresu ubezpieczenia.

W przypadku rent wypadkowych zasady sumowania nie obowiązują.

Jak ci wyliczą emeryturę? Od czego zależy jej wysokość?

Sposób obliczania wysokości emerytury może wydać się skomplikowany. Pokażemy więc najpierw przykład ogólny, by zorientować się co do zasady:

Jak zostanie panu Nowakowi wyliczona emerytura?**P R Z Y K Ł A D :**

Pan Nowak przez 10 lat pracował w Polsce, przez 8 lat w Irlandii oraz przez 3 lata w Danii. Gdy ukończył 65 lat, wystąpił do ZUS o emeryturę.

Polska przyznała mu emeryturę, bo spełnił warunki polskie: skończył 65 lat i łącznie z pracą w Irlandii i Danii przepracował ponad 21 lat (do uzyskania emerytury wystarczyłby mu 15-letni staż pracy). Irlandia prawdopodobnie przyzna panu Nowakowi emeryturę za rok, bowiem w tym kraju wiek emerytalny wynosi 66 lat, a Dania za dwa lata (wiek emerytalny 67 lat), staż emerytalny po zsumowaniu także jest wystarczający. ZUS przy wyliczaniu emerytury uwzględni staż w Danii i w Irlandii, by świadczenie było wyższe. Natomiast pozostałe państwa będą przyznawały i wyliczały wysokość emerytury według swoich przepisów (po spełnieniu przez pana Nowaka wszystkich wymaganych w tych krajach warunków).

Jak zostanie panu Nowakowi wyliczona emerytura?

Najpierw ZUS ustali emeryturę według polskich przepisów. Będzie to tzw. emerytura teoretyczna – zostaną tu uwzględnione wszystkie okresy ubezpieczenia – 10 lat w Polsce, 8 lat w Irlandii oraz 3 lata w Danii. Teoretyczna wysokość emerytury zostanie obliczona na podstawie 21 lat ubezpieczenia. Następnie Polska ustali rzeczywistą kwotę emerytury – proporcję stażu w Polsce do sumy wszystkich staży w Polsce, Irlandii i Danii, czyli – 10/21. Irlandia za rok ustali najpierw teoretyczną emeryturę według irlandzkich przepisów. Następnie ustali proporcję stażu w Irlandii do sumy staży w Polsce, Irlandii i Danii, czyli 8/21. Irlandzka część emerytury będzie przeliczona na złotówki i przesyłana panu Kowalskiemu.

Jak widać emerytura przypomina składankę, złożoną z kilku klocków.

I. Jeśli masz prawo do emerytury lub renty bez konieczności uwzględnienia okresów ubezpieczenia w innych państwach członkowskich, bo twój staż pracy w Polsce jest wystarczająco długi, to ZUS wyliczy według polskich przepisów:

w przypadku emerytury

- 24% kwoty bazowej, czyli średniej płacy w Polsce z roku poprzedniego,
- po 1,3% podstawy wymiaru za każdy rok okresów składkowych,
- po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych, np. studiów.

w przypadku renty z tytułu niezdolności do pracy

- 24% kwoty bazowej,
- po 1,3% podstawy wymiaru za każdy rok okresów składkowych,
- po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych,
- po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresu brakującego do pełnych 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych, przypadających od dnia zgłoszenia wniosku o rentę do dnia, w którym rencista ukończyłby 60 lat.

Następnie obliczy wysokość emerytury lub renty za okresy ubezpieczenia w Polsce i we wszystkich państwach członkowskich, ustalając:

* „teoretyczną wysokość emerytury lub renty”, która przysługiwałaby, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia przypadały na Polskę, stosując wyżej wymienione sposoby obliczania emerytury lub renty oraz

* rzeczywistą wysokość emerytury lub renty – proporcjonalnie do okresów ubezpieczenia w Polsce w stosunku do okresów ubezpieczenia łącznie w Polsce i innych państwach członkowskich.

Następnie porówna wysokości ustalonej emerytury lub renty i ustali, które świadczenie jest korzystniejsze – tylko na podstawie pracy w Polsce czy z uwzględnieniem pracy w innych państwach.

Pokażmy to na przykładzie:

PRZYKŁAD:

Pani Kowalska urodziła się 13 maja 1941r. 1 maja 2004 r. złożyła wniosek o przyznanie emerytury. Pani Kowalska pracowała w Polsce i opłacała składki 11 lat: od 1 stycznia 1960 r. do 31 grudnia 1970 r. – 11 lat. Miała także 5 lat okresów nieskładkowych (studia) od 1 stycznia 1971 r. do 31 grudnia 1975 r. (ZUS ograniczył jej te okresy do 4 lat i ośmiu miesięcy, bo zgodnie z przepisami okresy nieskładkowe mogą stanowić tylko 1/3 całego stażu). Wróciła do pracy na 3 lata – od 1 stycznia 1976 r. do 31 grudnia 1978 r. Łącznie daje jej to 18 lat i 8 miesięcy (224 miesiące) stażu emerytalnego w Polsce. Od 1 stycznia 1979 r. do 31 maja 1980 r., czyli 1 rok 5 miesięcy pracowała i opłacała składki w Niemczech. Do wniosku o emeryturę pani Kowalska nie dołączyła zarobków podczas pracy w Polsce.

Najpierw ZUS obliczył wysokość „polskiej” emerytury uwzględniając jej staż tylko w Polsce. Z tytułu okresów ubezpieczenia w Polsce wynoszących 18 lat 8 miesięcy (224 miesiące), w tym 14 lat (168 miesięcy) okresów składkowych i 4 lat 8 miesięcy (56 miesięcy) okresów nieskładkowych pani Kowalskiej przysługuje „polska emerytura” w wysokości 24% kwoty bazowej.

Następnie ZUS obliczył wysokość emerytury z uwzględnieniem pracy w Polsce i w Niemczech.

Łączny okres ubezpieczenia:

w Polsce: – 18 lat 8 miesięcy (224 miesiące)

w Niemczech: – 1 rok 5 miesięcy (okres składkowy)

łącznie 20 lat 1 miesiąc, tj. 241 miesięcy

Ponieważ pani Kowalska nie dostarczyła wysokości swoich zarobków, ZUS wyliczył jej najniższą wysokość emerytury.

Wyszło, że wysokość emerytury przyznanej z uwzględnieniem łączonych okresów ubezpieczenia w Polsce i w Niemczech jest wyższa niż wysokość emerytury przyznanej na podstawie pracy tylko w Polsce. Pani

Kowalskiej przyznano wyższą emeryturę.

Tak samo – czyli proporcjonalnie do okresów ubezpieczenia w Polsce i innych krajach UE – oblicza się emeryturę lub rentę rolnikom.

UWAGA!

Gdy pracujesz w Polsce i innych państwach członkowskich, to przy ustalaniu uprawnień do polskich emerytur i rent, ZUS w pierwszej kolejności uwzględni polski staż, a następnie staż w innych państwach członkowskich, jeżeli od nich zależy przyznanie prawa do świadczeń lub wyższa wysokość świadczenia.

Jeżeli pracowałeś w Polsce i innym państwie członkowskim – nie jest ono zobowiązane do przyznania emerytury, renty inwalidzkiej i rodzinnej, jeżeli:

* twój staż na jego terytorium jest krótszy niż jeden rok,

* ten okres nie uprawnia do świadczeń na podstawie ustawodawstwa tego państwa.

Natomiast uwzględnia się go przy ustalaniu uprawnień do polskich świadczeń emerytalno-rentowych.

UWAGA!

Tylko w Austrii i w Niemczech spośród wszystkich krajów Wspólnoty mogą ci przyznać emeryturę lub rentę, jeśli pracowałeś krócej niż rok, oczywiście jeśli spełniasz inne wymagania.

P R Z Y K Ł A D :

Pani Kowalska, urodzona w 1939 r., zgłosiła w czerwcu 2004 r. wniosek o przyznanie polskiej emerytury. Pracowała: w Polsce – 20 lat, czyli 240 miesięcy oraz w Austrii – 10 miesięcy.

Mimo że staż w Polsce wystarczy do nabycia przez nią prawa do polskiej emerytury, ZUS musi także uwzględnić 10 miesięcy pracy w Austrii przy obliczaniu polskiej emerytury.

P R Z Y K Ł A D :

Pan Kowalski przepracował 5 miesięcy we Włoszech, 10 miesięcy we Francji i 26 lat w Polsce. Polska wypłaci mu emeryturę, przyjmując do jej obliczeń także 15 miesięcy pracy we Włoszech i Francji. Natomiast ani Francja, ani Włochy nie wypłacą emerytury panu Kowalskiemu, bo pracował na ich terytorium krócej niż 1 rok.

Obliczanie renty rodzinnej**Co to jest renta rodzinna?**

To świadczenie należące się małżonkowi lub dzieciom zmarłego pracownika, który w chwili śmierci miał prawo do emerytury lub renty inwalidzkiej.

Według polskich przepisów należy się przede wszystkim:

1. dzieciom zmarłego do ukończenia 16 roku życia lub 25 lat – jeśli się uczą oraz bez względu na wiek, jeśli stały się niezdolne do pracy przed ukończeniem 16 roku życia lub w czasie nauki – przed ukończeniem 25 roku życia,
2. wdowie lub wdowcowi – jeśli taka osoba w chwili śmierci małżonka ukończyła 50 lat lub była niezdolna do pracy, lub spełniła warunek wieku lub niezdolności w ciągu maksimum 5 lat od śmierci małżonka.

W krajach UE obowiązują różne przepisy dotyczące przyznawania i wyliczania tego świadczenia, są także różne jego formy – renta rodzinna, której przyznanie jest uzależnione od okresu ubezpieczenia zmarłego albo świadczenie rodzinne, wypłacane z budżetu.

Gdy ZUS ustala prawo i oblicza polską rentę rodzinną dla sieroty po osobie ubezpieczonej, która pracowała w Polsce i w innych krajach, to:

- najpierw sprawdzi, czy zmarły wystarczająco długo był ubezpieczony w Polsce, by jego dziecko dostało po nim rentę; jeśli tak – wyliczy wysokość świadczenia,
- jeżeli staż pracy zmarłego w kraju był zbyt krótki, by dziecko dostało rentę, to ZUS uwzględni okresy ubezpieczenia w innych państwach członkowskich.

Zasiłek rodzinny lub specjalne zasiłki dla sierot

W niektórych państwach członkowskich renta rodzinna jest świadczeniem wypłacanym z budżetu, niezależnym od okresów ubezpieczenia. To tak jak nasze świadczenia socjalne. Wówczas jeżeli renta taka wypłacana jest przez instytucję innego państwa i jej wysokość jest niższa od wysokości polskiej renty rodzinnej, ZUS zobowiązany jest wypłacania dodatku wyrównującego tę różnicę.

Taka sama zasada obowiązuje w przypadku, gdy renta rodzinna wyliczana jest wyłącznie za granicą.

P R Z Y K Ł A D :

Zmarły pan Nowak pracował w Hiszpanii, Francji i Belgii. Jego synowi, który mieszka w Hiszpanii, została przyznana renta sieroca w wysokości 50 euro miesięcznie i jest wypłacana przez właściwą instytucję hiszpańską. Wysokość francuskiego świadczenia wynosi 60 euro, a belgijskiego

– 100 euro miesięcznie. Hiszpania będzie nadal wypłacała rentę w wysokości 50 euro miesięcznie, Francja dodatek w wysokości 10 euro, a Belgia – w wysokości 40 euro. Suma wszystkich świadczeń powinna być równa kwocie najwyższego świadczenia, tj. 100 euro miesięcznie.

Ponowne ustalenie prawa do emerytury lub ponowne jej przeliczenie

Dzięki temu, że każdy okres pracy i ubezpieczenia w krajach UE można zaliczyć jako staż emerytalny, a więc żaden okres nie przepadnie, bo zostanie uwzględniony przy wyliczaniu emerytury w każdym z tych krajów, wszyscy, którzy dziś pracują w zjednoczonej Europie, są w korzystniejszej sytuacji.

A co z tymi, którzy pracowali za granicą, dziś są na emeryturze, ale nie zaliczono im tej pracy, bo Polska nie miała wzajemnych umów z państwami członkowskimi? Co z tymi, którzy dziś nie mają prawa do emerytury, bo staż pracy przebyty tylko w Polsce był zbyt krótki?

Mogą oni wystąpić o ponowne ustalenie prawa do świadczenia lub ponownie przeliczenie otrzymywanego świadczenia, tak, by doliczono im okresy pracy za granicą! Ale bardzo ważne jest dla nich to, że trzeba złożyć wniosek w ZUS o ponowne ustalenie prawa do świadczeń lub ponowne ich przeliczenie w ciągu 2 lat od daty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, czyli do 1 maja 2006 r. Wtedy ZUS przyzna świadczenie i wypłaci wyrównanie – jeśli masz niższe świadczenie, bo nie zaliczono ci pracy za granicą – od daty przystąpienia Polski do UE. Lepiej zmieścić się w tym terminie, bo jeśli złożysz wniosek później – wyrównanie nastąpi dopiero od daty złożenia wniosku.

P R Z Y K Ł A D :

Pani Nowak przepracowała 13 lat w Polsce – od 1980 r. do 1993 r. oraz 10 lat w Szwecji – do 2000 r. Gdy wystąpiła o emeryturę w styczniu 2001 roku, ZUS nie przyznał jej świadczenia, ponieważ za krótko pracowała w Polsce, a okres pracy w Szwecji nie został zaliczony, ponieważ Polska nie miała z tym krajem umowy emerytalnej.

Po wstąpieniu Polski do UE, pani Nowak wystąpiła w czerwcu 2004 roku do ZUS o ponowne rozpatrzenie wniosku o przyznanie emerytury i ZUS przyznał jej świadczenie oraz wyrównanie od 1 maja 2004 roku.

Zawieszanie i zmniejszanie wysokości emerytury lub renty

Emerytura lub renta z dwóch lub więcej państw członkowskich może ulec zawieszeniu lub zmniejszeniu, jeśli osiągasz na emeryturze zbyt wysokie zarobki. Nie podajemy kwot zarobków w Polsce, które powodują zmniejszenie lub zawieszenie świadczenia, ponieważ zmieniają się one co kwartał. O kwotach zarobków, które powodują zmniejszenie lub zawieszenie emerytury lub renty możesz dowiedzieć się w oddziałach ZUS. A jeśli jesteś za granicą, w odpowiedniej instytucji ubezpieczeniowej.

U W A G A !

Kobiety, które ukończyły 60 lat, zaś mężczyźni, którzy ukończyli 65 lat i mają prawo do emerytury – mogą w Polsce pracować bez ograniczeń. Ich zarobki nie powodują zmniejszenia ani zawieszenia świadczenia.

Jeśli jesteś emerytem w Polsce, lecz pracujesz za granicą, przychody z tej pracy będą miały wpływ na wysokość na zawieszenie prawa polskiego świadczenia. Jeżeli otrzymujesz emeryturę zagraniczną, ale jeszcze pracujesz w Polsce – zarobki polskie będą mogły spowodować zmniejszenie lub zawieszenie zagranicznej emerytury.

Dodatki do emerytury lub renty

Bardzo ważny przepis, obowiązujący w Polsce! Jeżeli jesteś emerytem lub rencistą, mieszkasz w Polsce, masz prawo do świadczenia polskiego i zagranicznego, ale ich łączna kwota jest niższa od kwoty najniższej polskiej emerytury lub renty, ZUS musi z urzędu – przyznać ci dodatek w wysokości różnicy między kwotą najniższej polskiej emerytury lub renty, a kwotą stanowiącą sumę polskiego świadczenia i równowartości w złotych zagranicznego świadczenia.

Przyjmuje się kurs przeliczenia na podstawie średnich kursów wymiany walut Europejskiego Banku Centralnego. Kurs przeliczenia ustalany jest kwartalnie i publikowany w Dzienniku Wspólnot Europejskich – dostępny na stronie:

<http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2004>

U W A G A !

Ten dodatek należy ci się tylko wtedy gdy mieszkasz w Polsce. Wyprowadzisz się za granicę – koniec wypłat dodatków z Polski!

Zasiłek pogrzebowy

Zasiłek pogrzebowy – jednorazowe świadczenie – przysługuje osobie, która pokryła koszty pogrzebu. Aby można było ten zasiłek uzyskać, zmarły musiał być ubezpieczony.

Wnioski o przyznanie zasiłku pogrzebowego członkowie rodziny zmarłego lub osoby zajmujące się pogrzebem, powinni zgłosić bezpośrednio do instytucji właściwej państwa członkowskiego. Możliwe jest również złożenie wniosku za pośrednictwem instytucji miejsca zamieszkania, czyli oddziału ZUS, któremu podlegał zmarły.

Jeśli jest to polski zasiłek pogrzebowy, trzeba złożyć wniosek na krajowych formularzach:

W ZUS – **formularz Z-12**,
W KRUS – **formularz SR-26**,

Do wniosku powinny zostać dołączone wymagane dokumenty określone w polskich przepisach:

- wyciąg z aktu zgonu,
- oryginały rachunków kosztów pogrzebu,
- dokument potwierdzający fakt przyjęcia na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej, w przypadku wniosku o zasiłek pogrzebowy po takim członku rodziny,
- oświadczenie o niepobraniu zasiłku pogrzebowego z innego tytułu.

Jeśli składasz wniosek o przyznanie zasiłku pogrzebowego na mocy ustawodawstwa innego państwa członkowskiego, można go także złożyć w ZUS, stosując formularz unijny E 124 oraz dołączyć dokumenty dowodowe wymagane przez ustawodawstwo zagranicznej instytucji.

U W A G A !

Zasiłek pogrzebowy może przepaść, jeśli nie zostanie zgłoszony wniosek o jego przyznanie w okresie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, po której zasiłek ten przysługuje.

Gdy występuje zbieg praw do zasiłków pogrzebowych z kilku państw członkowskich, a zgon nastąpił na terytorium jednego z tych państw, zasiłek pogrzebowy przysługuje wyłącznie z instytucji państwa członkowskiego, gdzie ubezpieczony zmarł. Prawo do zasiłku pogrzebowego z innego państwa członkowskiego wygasa, bo uprawnienia do zasiłku z kilku państw nie są kumulowane.

P R Z Y K Ł A D :

Pan Kowalski miał prawo do emerytury polskiej i francuskiej, bo pracował w Polsce i we Francji. Zmarł w Polsce. Rodzina ma prawo do zasiłku pogrzebowego z obu państw. Ale pan Kowalski zmarł w Polsce, więc zasiłek przyznaje i wypłaca ZUS. Rodzina nie ma prawa do podwójnego zasiłku. Prawo do zasiłku francuskiego automatycznie wygasa.

P R Z Y K Ł A D :

Pan Nowak, uprawniony do emerytury polskiej i niemieckiej, zmarł w Holandii. Rodzina jest uprawniona do zasiłku pogrzebowego według polskiego i niemieckiego prawa. Zasiłek przyzna niemiecka instytucja ubezpieczeniowa, bo pan Nowak ostatnio pracował w Niemczech. Prawo do polskiego zasiłku pogrzebowego wygasa.

Jeśli zmarły pracował oprócz Polski w innych państwach unijnych, ale albo ich ustawodawstwo nie przewiduje zasiłków pogrzebowych, albo zmarły nie spełnił warunków do jego przyznania, zasiłek przyznaje i wypłaca ZUS.

Niezależnie od powyższego należy kompletować i przekazywać do właściwych instytucji państw członkowskich wnioski o zagraniczne zasiłki pogrzebowe, a w określonych przypadkach – po otrzymaniu decyzji zagranicznej instytucji odmawiającej prawa do zasiłku pogrzebowego, rozpatrzyć prawo do polskiego zasiłku pogrzebowego.

U W A G A !

Zbieg prawa do zasiłku pogrzebowego istnieje w przypadku zgonu osoby, która równocześnie pracowała w dwóch państwach członkowskich – w jednym jako pracownik najemny, w drugim – prowadziła działalność gospodarczą na własny rachunek oraz w przypadku urzędnika państwowego, który pracował w służbie państwowej w dwóch lub kilku państwach członkowskich. Należy się wtedy zasiłek z każdego z tych państw.

U W A G A !

Jeżeli pracownik, osoba pracująca na własny rachunek lub rencista umrze na terenie innego państwa niż to, w którym pracował, był ubezpieczony czy pobierał emeryturę lub rentę, przyjmuje się, że zmarł na terytorium tego państwa, w którym był ubezpieczony.

P R Z Y K Ł A D :

Pan Kowalski pracuje w Polsce. Zmarł jednak podczas wakacji w Hiszpanii. Zgon na terenie Hiszpanii jest traktowany tak jakby nastąpił na terenie Polski i to Polska wypłaci członkom jego rodziny zasiłek pogrzebowy. Gdyby pan Kowalski pracował w Hiszpanii, a zmarł w Polsce – to Hiszpania wypłaci zasiłek członkom jego rodziny.

Transfer świadczeń

Jeśli mieszkasz w innym państwie niż to, które przyznało ci i wypłaca emeryturę lub rentę, świadczenie zostanie ci przekazane za granicę.

Dotyczy to także dodatków pielęgnacyjnych i dla sierot zupełnych oraz zasiłków pogrzebowych, natomiast transfer nie obejmuje dodatków: kombatanckiego, kompensacyjnego i za tajne nauczanie, a także świadczeń pieniężnych dla byłych żołnierzy-górników. Inaczej mówiąc: wszystkie dodatki związane z okresem wojny, nie są objęte unijną koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego.

Wypłata tych świadczeń dokonywana jest w Polsce na rachunek bankowy emeryta lub rencisty lub osobie upoważnionej zamieszkałej w Polsce.

P R Z Y K Ł A D :

Pani Nowak przez 10 lat pracowała we Włoszech i 14 lat w Polsce. Potem wyprowadziła się do córki do Holandii i zamieszkała tam na stałe. Po ukończeniu 60 lat pani Nowak wystąpiła do ZUS o emeryturę.

Pani Nowak należy się emerytura – wyliczona proporcjonalnie do okresów pracy w każdym z dwóch krajów – z ZUS i z włoskiej instytucji ubezpieczeniowej. Nie musi jednak co miesiąc przyjeżdżać do Polski, żeby odbierać świadczenie. Emerytura wpływa jej na konto bankowe do Holandii w EURO.

U W A G A !

Gdy dostajesz emeryturę z innego kraju niż Polska, ze świadczenia mogą być potrącane opłaty pocztowe lub bankowe.

Opodatkowanie emerytur i rent

Jeśli mieszkasz w Polsce i jesteś uprawniony do polskiej emerytury lub renty, świadczenia te wypłaca się w kwotach netto – po potrąceniu zaliczki na podatek dochodowy.

Jeśli mieszkasz za granicą, i jesteś uprawniony do polskiej emerytury lub renty, świadczenie wypłaca się:

* w kwotach brutto – bez potrącania zaliczki na podatek dochodowy w przypadku osób zamieszkałych w: Austrii, Belgii, na Cyprze, Czechach, Estonii, Finlandii, we Francji, Grecji, Hiszpanii, Irlandii, Islandii, Norwegii, Portugalii, Słowacji, Słowenii, Wielkiej Brytanii, we Włoszech,

* w kwotach netto – po potrąceniu zaliczki na podatek dochodowy ustalonej zgodnie z przepisami – w przypadku osób zamieszkałych w Danii, Holandii, Lichtensteinie, na Litwie, w Luksemburgu, na Łotwie, Malcie, Niemczech, w Szwecji i na Węgrzech.

Jeśli mieszkasz poza krajem unijnym i masz prawo do polskiej emerytury lub renty, dostajesz świadczenie w kwotach brutto lub netto – w zależności od postanowień umowy bilateralnej o unikaniu podwójnego opodatkowania zawartej przez Polskę z państwem zamieszkania emeryta. Jeśli takiej umowy nie ma – świadczenia wypłaca się po potrąceniu zaliczki na podatek dochodowy ustalonej zgodnie z przepisami polskiej ustawy podatkowej.

Spis potrzebnych instytucji

Instytucje, które zajmują się twoimi sprawami, można podzielić na trzy grupy:

Władza właściwa – to minister lub ministrowie, odpowiedzialni w każdym państwie UE za systemy zabezpieczenia społecznego.

W Polsce to:

Minister Polityki Społecznej (oprócz rzeczowych świadczeń medycznych)
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa
Tel. (022) 661 10 00 (centrala)

Instytucje łącznikowe – to specjalnie powołane urzędy w każdym państwie UE, które kontaktują się i wymieniają informacjami o twoich sprawach i do których możesz się zwrócić o pomoc i informacje.

W Polsce to:

Zakład Ubezpieczeń Społecznych
ul. Czerniakowska 16
00-701 Warszawa
Tel. (022) 623 30 00
Fax. (022) 840 26 32
<http://www.zus.pl>

Biuro Rent Zagranicznych
00-082 Warszawa
ul. Senatorska 10
Tel. (022) 826 05 53
Fax. (022) 827 40 09
e-mail: brz@zus.pl

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

ul. Aleje Niepodległości 190
00-608 Warszawa
Tel. (022) 825 83 84
Fax. (022) 825 95 97
<http://www.krus.gov.pl>

Biuro Świadczeń

Tel. (022) 825 91 60
Fax. (022) 825 99 34

Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – w zakresie świadczeń pieniężnych z zaopatrzenia emerytalnego dla żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy

ul. Pawińskiego 17/21
02-106 Warszawa
Tel. (022) 602 81 36,
602 81 92
Fax. (022) 825 49 79

Instytucje właściwe – to urzędy, w których składasz wniosek o przyznanie świadczenia, które wydają decyzję o przyznaniu świadczenia, obliczają je i wypłacają. Prowadzą postępowanie administracyjne, współpracując z ubezpieczonymi i z instytucjami innych państw członkowskich, kompletują dokumentację niezbędną do ustalenia prawa do polskich i zagranicznych świadczeń emerytalno-rentowych, wydają decyzje emerytalno-rentowe, wypłacają polskie świadczenia emerytalno-rentowe osobom zamieszkałym w Polsce, przekazują świadczenia osobom zamieszkałym za granicą w państwach członkowskich.

W Polsce to:

Wszystkie oddziały ZUS, a także oddziały wytypowane:

Oddział ZUS w Łodzi – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych – dla osób mających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych: w Hiszpanii, w Portugalii, we Włoszech, w Grecji, na Cyprze lub na Malcie, oraz łączone okresy ubezpieczenia polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte: w Hiszpanii, w Portugalii, we Włoszech, w Grecji, na Cyprze lub na Malcie – niezależnie od państwa zamieszkania tych osób.

ul. Zamenhofska 2
90-431 Łódź
Tel. (042) 638 24 48,
638 29 31
Fax. (042) 638 24 59

Oddział ZUS w Nowym Sączu i Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych – dla osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w Czechach lub na Słowacji lub łączone polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w Czechach lub na Słowacji – niezależnie od państwa ich zamieszkania.

ul. Węgierska 11
33-300 Nowy Sącz
Tel. (018) 443 78 48 w. 33 04
443 78 48 w. 33 08
443 78 48 w. 33 21
Fax. (018) 443 54 46 w. 32 00

Oddział ZUS w Nowym Sączu II Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych z siedzibą w Inspektoracie w Tarnowie – dla osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych: w Austrii, w Lichtensteinie, w Słowenii, na Węgrzech, w Szwajcarii lub łączone, w tym ostatnio przebyte: w Austrii, w Lichtensteinie, w Słowenii, na Węgrzech, w Szwajcarii – niezależnie od państwa zamieszkania tych osób.

ul. Kościuszki 32
33-100 Tarnów
Tel. (014) 621 43 71 w. 306
621 43 71 w. 362
621 43 71 w. 458
621 43 71 w. 459
Fax. (014) 627 81 12 w. 464

Oddział ZUS w Opolu – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych – dla osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w Niemczech lub łączone, w tym ostatnio przebyte w Niemczech,

ul. Wrocławska 24
45-701 Opole
Tel. (077) 451 15 40, 451 17 58

Oddział ZUS w Szczecinie – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych – dla osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych: w Danii, w Finlandii, w Szwecji, w Norwegii, w Islandii, na Litwie, na Łotwie lub w Estonii lub łączone, w tym ostatnio przebyte: w Danii, w Finlandii, w Szwecji, w Norwegii, w Islandii, na Litwie, na Łotwie lub w Estonii.

ul. Matejki 22
70-530 Szczecin
Tel. (091) 459 65 24, 459 65 35, 459 69 28
Fax. (091) 812 10 87

I Oddział ZUS w Warszawie – Centralne Biuro Obsługi Umów Międzynarodowych – dla osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych: w Belgii, we Francji, w Holandii, w Luksemburgu, w Irlandii lub w Wielkiej Brytanii lub łączone, w tym ostatnio przebyte: w Belgii, we Francji, w Holandii, w Luksemburgu, w Irlandii lub w Wielkiej Brytanii.

ul. Senatorska 10
00-082 Warszawa
Tel. (022) 538 29 13,
538 29 04,
827 36 46
Fax. (022) 827 53 71,
538 29 67

dla rolników:

Wszystkie oddziały KRUS, a także wytypowane oddziały:

Oddział Regionalny KRUS w Warszawie – polskie okresy ubezpieczenia dla osób zamieszkałych w Austrii, w Danii, w Finlandii, w Szwecji, w Norwegii i w Islandii lub łączone, w tym ostatnio przebyte w Austrii, w Danii, w Finlandii, w Szwecji, w Norwegii i w Islandii.

ul. Mińska 25
03-808 Warszawa
Tel. (022) 810 29 69,
810 30 06 do 09
Fax (022) 810 46 88
e-mail: warszawa@krus.gov.pl

Oddział Regionalny KRUS w Tomaszowie Mazowieckim – wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia dla osób zamieszkałych w Hiszpanii, w Portugalii, we Włoszech lub łączone, w tym ostatnio przebyte w Hiszpanii, w Portugalii, we Włoszech.

ul. Grota Roweckiego 38/40
97-200 Tomaszów Mazowiecki
Tel. (044) 724 28 04, 724 25 02
Fax. (044) 724 63 17
e-mail: tomaszowmazowiecki@krus.gov.pl

Oddział Regionalny KRUS w Częstochowie – polskie okresy ubezpieczenia dla osób zamieszkałych we Francji, w Belgii, w Luksemburgu, w Holandii, w Lichtensteinie, w Szwajcarii lub łączone, w tym ostatnio przebyte we Francji, w Belgii, w Luksemburgu, w Holandii, w Lichtensteinie, w Szwajcarii.

ul. J. Korczaka 5
42-200 Częstochowa
Tel. (034) 366 97 70, 365 45 89, 365 56 74
Fax. (034) 365 48 41
e-mail: czestochowa@krus.gov.pl

Oddział Regionalny KRUS w Nowym Sączu – polskie okresy ubezpieczenia dla osób zamieszkałych w Czechach, w Estonii, na Łotwie, na Węgrzech, w Słowenii, na Słowacji, na Litwie i łączone okresy ubezpieczenia polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w Czechach, w Estonii, na Łotwie, na Węgrzech, w Słowenii, na Słowacji, na Litwie.

33-300 Nowy Sącz
ul. Młyńska 8
Tel. (018) 440 73 03 do 07
Fax. (018) 440 72 98
e-mail: nowysacz@krus.gov.pl

Oddział Regionalny KRUS w Poznaniu – polskie okresy ubezpieczenia dla osób zamieszkałych w Wielkiej Brytanii, w Irlandii, w Grecji, na Malcie, na Cyprze lub łączone, w tym ostatnio przebyte w Wielkiej Brytanii, w Irlandii, w Grecji, na Malcie, na Cyprze.

ul. Św. Marcina 46/50
60-959 Poznań
Tel. (061) 852 50 13,
852 50 09
Fax. (061) 853 09 21
e-mail: poznan@krus.gov.pl

Oddział Regionalny KRUS w Ostrowie Wielkopolskim – polskie okresy ubezpieczenia dla osób zamieszkałych w Niemczech lub łączone, w tym ostatnio przebyte w Niemczech.

ul. Krotoszyńska 41
63-400 Ostrów Wielkopolski
Tel. (062) 736 70 72 do 73,
736 70 75
Fax. (062) 736 54 30
e-mail: ostrow@krus.gov.pl

Wojskowe Biuro Emerytalne w Warszawie dla żołnierzy zawodowych

ul. Złota 5
00-909 Warszawa
Tel. (022) 687 93 59

**Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
i Administracji w Warszawie**

ul. Pawińskiego 17/21
02-106 Warszawa
Tel. (022) 825 80 41
Fax. (022) 825 39 15

**Biuro Emerytalne Służby Więziennej w Warszawie dla Funkcjonariuszy
Służby Więziennej:**

ul. Rakowiecka 37 a
02-521 Warszawa
Tel./Fax.: (022) 640 86 01,
640 86 02

**Wydział IV do Spraw Sędziów i Prokuratorów w Stanie Spoczynku
Departament Kadr Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie**

Ministerstwo Sprawiedliwości
Departament Kadr
Wydział ds. Sędziów i Prokuratorów w Stanie Spoczynku

al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa
Tel. (022) 521 25 35,
521 28 03
Fax. (022) 521 25 35

Institucje łącznikowe w UE

B e l g i a

dla pracowników fizycznych i umysłowych, górników i marynarzy:**Rijksdienst voor pensioenen**

Tour du Midi 3
BE-1060 Bruxelles
Belgique
Tel. 00 32 2 529 21 11
<http://onprvp.fgov.be>

dla osób pracujących na własny rachunek:**Rijksinstituut voor de sociale
verzekeringen der zelfstandigen**

Place Jean Jacobs 6
BE- 1000 Bruxelles
Belgique
Tel. 00 32 2 546 42 01
<http://socialsecurity.fgov.be/ossom/>

D a n i a

Den Sociale Sikringsstyrelse

Landemærket 11
DK-1119 København
Denmark
Tel. 00 45 33 95 50 00
<http://www.dss.dk>

N i e m c y

dla pracowników fizycznych:**Verband Deutscher Rentenversicherungsträger (VDR)**

Eysseneckstrasse 55
DE-60322 Frankfurt am Main
Deutschland
Tel. 00 49 69 152 20
<http://www.vdr.de>

dla urzędników państwowych i pracowników umysłowych:**Bundesversicherungsanstalt für Angestellte (BfA)**

Ruhrstrasse 2
DE -10709 Berlin
Deutschland
Tel. 00 49 30 86 51
<http://www.bfa.de>

dla rolników:**Gesamtverband der landwirtschaftlichen Alterskassen**

Weibensteinstrasse 70-72
DE-34131 Kassel
Deutschland
Tel. 00 49 561 935 90
<http://www.bund.de>

H i s z p a n i a

Instituto Nacional de Seguridad Social

c/Padre Damián 4
ES-28036 Madrid
Spain
Tel. 00 34 91 568 83 00
<http://www.seg-social.es>

F r a n c j a**Centre des Liaisons Européennes et Internationales de Sécurité Sociale**

11, Rue de La Tour-des-Dames

FR-75436 Paris

France

Tel. 00 33 1 45 26 33 41

<http://www.cleiss.fr>**G r e c j a****Idryma Koinonikon Asphaliseon**

Agiou Konstantinou Socratous 8

GR-102 41 Athina

Greece

Tel. 00 30 210 674 46 63

00 30 210 674 11 40

00 30 210 674 94 93

<http://www.ika.gr>**I r l a n d i a****Department of Social, Community and Family Affairs,
Pension Services Office**

College Road Sligo

Ireland

Tel. 00 353 71 698 00

00 353 17 040 00

<http://www.welfare.ie>**W ł o c h y****Istituto Nazionale della Previdenza Sociale,
Direzione Generale (INPS)**

Via Ciro il Grande 21

IT-00144 Roma

Italy

<http://www.inps.it>**L u k s e m b u r g****dla pracowników fizycznych:****Établissement d'assurance contre la vieillesse et l'invalidité**

125, route d'Esch LU-1471

Luxembourg

Tel. 00 352 261 91 41

<http://www.avi.lu>**Dla pracowników umysłowych i wolnych zawodów:****Caisse de pension des employés privés pension**

1A, Boulevard du Prince Henri LU-1724

Luxembourg

Tel. 00 352 224 14 11

<http://www.cpep.lu>**Dla pracujących na własny rachunek w rzemiośle, handlu i przemyśle:****Caisse de pension des artisans,
des commerçants et industriels**

39 rue Glesener

LU-1631

Luxembourg

Tel. 00 352 405 20 21

<http://www.cpaci.lu>

H o l a n d i a
Sociale Verzekeringsbank
Van Heuven
Goedhartlaan 1
Postbus 1110
NL-1180 BH
Amstelveen
Netherlands
Tel. 00 31 20 656 56 56
<http://www.svb.nl>

A u s t r i a
**Hauptverband der österreichischen
Sozialversicherungsträger**
Kundmanngasse 21
AU-1030 Wien
Postfach 600
Austria
Tel. 00 43 1 711 320
<http://www.sozialversicherung.at>

P o r t u g a l i a
**Departamento de Relações
Internacionais de Segurança Social**
Rua da Junqueira 112
Apartado 3072
PT-1300-344 Lisboa
Portugal
Tel. 00 351 21 365 23 00
<http://www.seg-social.pt>

F i n l a n d i a
Kansaneläkelaitos (KELA)
Nordenskiöldinkatu 12
FI-00250 Helsinki
P.O. Box 450
FI – 00101 Helsinki
Finland
Tel. 00 358 20 434 19 81
<http://www.kela.fi>

S z w e c j a
Riksförsäkringsverket (RFV)
Adolf Fredriks kyrkogata 8
SE- 103 51
Stockholm
Sweden
Tel. 00 46 8 786 90 00
<http://www.rfv.se>

Z j e d n o c z o n e K r ó l e s t w o
W i e l k a B r y t a n i a :
G i b r a l t a r :
**Department for Work and Pensions
The Pension Service**
Tyneview Park
Newcastle Upon Tyne
NE 98 1 BA
England
Tel. 00 44 191 218 77 77
00 44 191 218 78 78
<http://www.dwp.gov.uk>

P ó ł n o c n a I r l a n d i a :**Department for Social Development****Northern Ireland Social Security Agency****Network Support Branch Overseas Benefits Unit**

Block 2 Stormont Estate

Belfast BT4 3SJ

Northern Ireland

Tel. 00 44 28 905 205 00

<http://www.dsdni.gov.uk>**I s l a n d i a****Tryggingastofnun ríkisins**

Laugavegi 114-116

IS-150 Reykjavík

Iceland

Tel. 00 354 560 44 00

L i c h t e n s t e i n**Alters Hintenlassenversicherung (AHV)**

Gerberweg 5

FL-9490 Vaduz Postfach 84

Liechtenstein

Tel. 00 423 231 12 52

<http://www.ahv.li>**N o r w e g i a****Rikstrygdeverket**

Sannergata 2

NO-0426 Oslo

Postboks 5200

Nydalén

Norway

Tel. 00 47 22 92 70 00

<http://www.trygdeetaten.no>**S z w a j c a r j a****Caisse suisse de compensation**

Avenue Edmond- Vaucher 18

Case postale 3100

CH-1211 Genève 2

Suisse

Tel. 00 41 22 795 91 11

<http://www.avs-ai-international.ch>**C y p r****Ministry of Labour and Social Insurance**

7 Lord Byron Ave.

CY-1463 Nicosia

Cyprus

Tel. 00 357 22 40 16 38

<http://www.mlsi.gov.cy>**E s t o n i a****Sotsiaalkindlustusamet**

Lembitu 12

EE-15092 Tallinn

Estonia

Tel. 00 372 640 81 20

<http://www.ensib.ee>

W ę g r y**Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (ONF)**

Visegrádi u. 49
1132 Budapest XIII
HU-1554 Budapest
Hungary
Tel. 00 36 1 270 80 00
<http://www.onyf.hu>

Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete

Kristina krt. 39
HU-1013 Budapest Hungary
Tel. 00 36 1 489 91 00
<http://www.pszaf.hu>

ł o t w a**Valsts Sociālās Apdrošināšanas Aģentūra (VSAA)**

Lāčplēša iela 70a
LV-1011 Rīga
Latvia
Tel. 00 371 70 11 800
<http://www.vsaa.lv>

L i t w a**Valstybinio Socialinio Draudimo Fondo Valdyba**

Konstitucijos Ave. 12
LT-09308 Vilnius Lithuania
Tel. 00 370 5 27 24 864
<http://www.sodra.lt>

M a l t a**Dipartiment tas-Sigurta Socjali**

38, Trip I-Ordinanza
MT-Valletta CMR 02
Malta
Tel. 00 356 25 90 32 67/43
<http://www.msp.magnet.mt>

C z e c h y**Česká Správa Sociálního Zabezpečení (CSSZ)**

Křížová 25
CH-22508 Praha 5
Czech Republic
Tel. 00 420 257 06 21 15
<http://www.cssz.cz>

S ł o w a c j a**Socialna poisťovňa**

Ul. 29 August 8-10
SK-813 63 Bratislava 1
Slovakia
Tel. 00 421 2 59 24 87 12/14
<http://www.socpoist.sk>

S ł o w e n i a**Zavod za Pokojninsko in Invalidsko Zavarovanje Slovenije**

Kolodvorska 15
SI-1518 Ljubljana
Slovenia
Tel. 00 386 1 47 45 100
<http://www.zpiz.si>

Wszędzie gdzie pracujesz sprawdź, czy pracodawca odprowadza od twojej pensji składki na ubezpieczenie emerytalno – rentowe

Jeśli masz firmę, musisz płacić je sam. Legalna praca w każdym kraju – to twój staż emerytalny.

Zbieraj wszystkie zaświadczenia o pracy i wysokości zarobków. Będą ci potrzebne, gdy będziesz starał się o emeryturę lub rentę.

Pamiętaj: o emeryturę i rentę występujesz w kraju, gdzie pracowałeś ostatnio, mieszkać możesz wszędzie.

Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego pozwala na to, że instytucje ubezpieczeniowe w różnych krajach UE porozumiewają się między sobą, wymieniają się dokumentami i załatwiają twoje sprawy ubezpieczeniowe.

Jeśli przez cały czas ubezpieczenia pracowałeś w Polsce i tylko tu opłacałeś składki na ubezpieczenia społeczne, to świadczenia dostaniesz wyliczone tylko na podstawie przepisów krajowych.

Jeżeli pracowałeś w Polsce, a zamieszkałeś na stałe w innym unijnym państwie, to skorzystasz z uregulowań unijnych pozwalających na przekazywanie świadczeń do tego kraju, w którym zamieszkałeś!

Przepisy wspólnotowe umożliwiają obliczenie ci emerytury w kraju, w którym byłeś ubezpieczony co najmniej przez rok!

P R Z Y P A D E K I :

Najpierw pracowałeś w Polsce – 20 lat, potem w Szwecji – 5 lat. W obu krajach odprowadzałeś składki na ubezpieczenie.

Mieszkaś teraz w Polsce i kończysz 65 lat:

- Zwracasz się do swojego oddziału ZUS o emeryturę. ZUS uznaje, że emerytura ci się należy i wypłaca ci świadczenie,
- Szwecja także ocenia, czy masz prawo do emerytury szwedzkiej. Uznaje, że tak. Wyliczy ci wysokość emerytury według przepisów szwedzkich, proporcjonalnie do czasu pracy w Szwecji,
- Przelicza świadczenie na złotówki, bo mieszkasz w Polsce. Będzie wpływało co miesiąc na twoje konto bankowe lub – jeśli chcesz – przychodziło przekazem pocztowym.

Dostajesz więc emeryturę w „dwóch” częściach ale o jej wysokości zawiadomi cię ZUS.

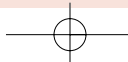
P R Z Y P A D E K I I :

Masz w sumie 25 lat pracy, ale tylko pół roku w Szwecji.

- Urząd szwedzki uznaje, że według przepisów szwedzkich nie masz prawa do emerytury, bo pracowałeś w tym kraju zbyt krótko,
- ZUS uznaje, że należy ci się emerytura i wylicza ją według polskich przepisów,
- Choć emerytura szwedzka ci się nie należy, ZUS i tak doliczy ci pół roku pracy w Szwecji by twoja emerytura była wyższa.

Dostajesz więc jedną emeryturę.

Jeżeli pracowałeś w Polsce i innym kraju unijnym, ale mieszkasz w kraju nie należącym do UE, wniosek o przyznanie emerytury lub renty składasz osobiście lub przesyłasz pocztą do instytucji kraju, gdzie ostatnio byłeś ubezpieczony.

I N F O R M A C J A

tel.: (0 22) 661 17 78

informator telefoniczny w języku polskim o instytucjach,
w których możesz spytać o koordynację systemów
zabezpieczenia społecznego w UE
(Linia czynna od 10 lipca 2005 r.)

tel.: (0 22) 661 17 79

informator telefoniczny w języku angielskim o instytucjach,
w których możesz spytać o koordynację systemów
zabezpieczenia społecznego w UE
(Linia czynna od 10 lipca 2005 r.)

http://www.mps.gov.pl/_koordynacja.php

serwer Ministerstwa Polityki
Społecznej na temat koordynacji systemów
zabezpieczenia społecznego w UE

ISBN 83-60259-06-2